

[บทที่ 4]

**บทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา
ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม
ถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
(พ.ศ. 2154–2199)**

**The Roles of the Japanese Volunteer Corps
(Krom Asa Yipun) in the Ayutthaya Period
from the Reign of King Songtham
to the Reign of King Prasatthong (1611–1656)**

ธนัทธร โสภณดิล*
Tananthorn Sophondilok*

รับบทความ 9 มิถุนายน 2565
แก้ไขบทความ 11 มิถุนายน 2566
ตอบรับบทความ 16 มิถุนายน 2566

*

อาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Corresponding author e-mail: Tananthronsp@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรกเพื่อศึกษาความเป็นมาของการเข้ามามีบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ประการที่สองเพื่อศึกษาบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นสมัยอยุธยาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว และประการที่สามเพื่อศึกษาการสิ้นสุดบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้น วิธีการศึกษาใช้การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองเป็นข้อมูลสำคัญ และนำเสนอโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า (1) กรมอาสาญี่ปุ่นเริ่มมีบทบาทมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ โดยมีเอกสารระบุไว้อย่างชัดเจน และมีบทบาทโดดเด่นมากในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (2) บทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นที่พบ ได้แก่ การสนับสนุนผู้ปกครองอยุธยา การใช้กำลังกดดัน การต่อรองกับผู้อำนาจทางการเมืองและบทบาทในการกำหนดตัวผู้ปกครองอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (3) บทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นเริ่มลดน้อยลงในช่วงปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เนื่องจากพระองค์ได้ทรงขับไล่ชาวญี่ปุ่นออกจากอยุธยาจนหมดสิ้น

คำสำคัญ : บทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่น สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

Abstract

The purpose of this article was three-fold. Firstly, to study the background and roles of the Japanese volunteer corps in the Ayutthaya period from the reign of King Songtham to the reign of King Prasatthong. Secondly, to examine the specific roles played by the Japanese volunteer corps during that period. Thirdly, to explore the decline of the political involvement of the Japanese volunteer corps in the Ayutthaya period. The study utilized documentary research and historical methods by drawing from both primary and secondary references. The study revealed that (1) the roles of the Japanese volunteer corps began during the reign of King Ekathotsarot and played a significant role during the reign of King Songtham. The corps were actively involved in supporting the ruling class, exerting pressure and influence, and engaging in negotiations with the power elites. Furthermore, they played an active role in participating in the process of selecting Ayutthaya's leader towards the conclusion of King Songtham's reign, The Japanese volunteer corps' participation ceased during the latter part of King Prasatthong's reign when he expelled them from Ayutthaya.

Keywords: role of Japanese volunteer corps, the reign of King Songtham, the reign of King Prasatthong

บทนำ

มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการว่าความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยา กับญี่ปุ่นเริ่มต้นเป็นครั้งแรกสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เมื่อ พ.ศ. 2149 (ค.ศ. 1606) โดยโชกุนโตกุกาวะ อิเอยาสุ ได้มีอักษรสาสน์มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา เพื่อทูลขอปืนยาวและไม้หอมจากอยุธยา มีการแลกเปลี่ยนพระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการต่อกัน เพราะโชกุนโตกุกาวะ อิเอยาสุ มีประสงค์ที่จะผูกไมตรีกับอยุธยา สมเด็จพระเอกาทศรถทรงมีพระราชสาสน์ตอบและส่งสิ่งของตามที่โชกุนโตกุกาวะ อิเอยาสุต้องการไปให้ฝ่ายญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2153 (ซาเตา, 2524, น. 9; ทวีธีระวงศ์เสรี, 2524, น. 9; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ, 2550, น. 3) ซึ่งโชกุนโตกุกาวะ อิเอยาสุได้ประกาศอนุญาตให้เรือสำเภาสยามเข้ามาค้าขายที่ญี่ปุ่นอย่างเสรีและญี่ปุ่นจะอำนวยความสะดวกทุกอย่างในการค้าแก่เรือสำเภาสยามอีกด้วย (ซาเตา, 2524, น. 5) และต่อมาใน พ.ศ. 2155 ได้มีเรือสำเภาจากอยุธยาเดินทางไปถึงญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก (ทวีธีระวงศ์เสรี, 2524, น. 9) หลังจากนั้นเป็นต้นมาอยุธยาได้ส่งทูตไปญี่ปุ่นหลายครั้ง และคณะทูตได้เข้าคารวะในตระกูลโตกุกาวะทุกครั้ง สมเด็จพระเอกาทศรถทรงอนุญาตให้ชาวญี่ปุ่นตั้งบ้านเรือนได้บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยานอกกรุงศรีอยุธยา และสัมพันธ์ไมตรีระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดสนิทสนมมากขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม อย่างไรก็ตามในสมัยกษัตริย์อยุธยาองค์ต่อมา คือ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งทรงหวาดระแวงอิทธิพลชาวต่างชาติที่อาจเข้าแทรกแซงกิจการภายในของอยุธยาได้ดำเนินการปราบปรามและขับไล่ชาวญี่ปุ่นออกจากอยุธยา เป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่นเริ่มห่างเหินและขาดการติดต่อทางการทูตต่อกัน คงเหลือการค้าขายกันอยู่บ้างโดยผ่านคนกลางคือชาวจีน จนสิ้นสมัยอยุธยาใน พ.ศ. 2310

อย่างไรก็ตามแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับการค้าเป็นหลัก แต่ก็มีชาวญี่ปุ่นจำนวนหนึ่งได้พำนักอาศัยอยู่ในอยุธยาที่หมู่บ้านญี่ปุ่น และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในอยุธยาหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของ

กรมอาสาญี่ปุ่นที่มียามาตะ นากามาซะ (Yamada Nagamasa) หรือออกญาเสนาภิมุขเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นคนแรกที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ตามแบบอย่างของยศขุนนางไทย บทความนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

(1) เพื่อศึกษาความเป็นมาในการเข้ามามีบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นสมัยอยุธยา ช่วงปี พ.ศ. 2154 – 2199

(2) เพื่อศึกษาบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นสมัยอยุธยาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

(3) เพื่อศึกษาการสิ้นสุดบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นสมัยอยุธยาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาจากเอกสาร (documentary study) ประกอบด้วย หนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยอยุธยา เป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญ บทความนี้มีจุดเน้นที่การกล่าวถึงบทบาทที่เฉพาะเจาะจงของกรมอาสาญี่ปุ่น ที่มีบทบาทเข้ามาแทรกแซงกิจการทางการเมืองภายในสมัยอยุธยาตอนกลาง (พ.ศ. 2154-2199) ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน

การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสาร/ข้อเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทความเรื่องนี้ พบว่ามีเอกสารที่เป็นบทความและงานวิจัยหลายเรื่อง ดังจะยกตัวอย่างมาพอสังเขปดังนี้

ผลงานที่โดดเด่นและใช้อ้างอิงกันทั่วไปในวงวิชาการไทย-ญี่ปุ่นศึกษามากที่สุดได้แก่งานเขียนของโยเนโอะ อิชิอิ และโทชิฮารุ โยชิกาวา (2542) เรื่อง **“ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี”** โดยเฉพาะบทที่ 3 ตำนานยามาตะ นางามาซะ : เรื่องจริงหรืออิงนิยาย ผู้เขียนใช้เอกสารของฝ่ายญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ในการนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นเรื่องบทบาทของยามาตะ นางามาซะ กับกรมอาสาญี่ปุ่น โดยเริ่มตั้งแต่ยามาตะได้เดินทางมาที่อยุธยาและเข้ารับราชการกับราชสำนักไทยในกรมอาสาญี่ปุ่นจนเจริญก้าวหน้า ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นออกญาเสนาภิมุขอันเป็นตำแหน่งขุนนางระดับสูง เนื่องจากเป็นเจ้ากรม

อาสาญ์ปุ่น จนกระทั่งไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ลิกอร์) และถึงแก่กรรมที่นั่น ผลงานที่น่าสนใจและเป็นการพิจารณาเฉพาะเจาะจงไปที่บทบาทของยามาคะ นางามาซะ คือบทความของ พลับพลึง คงชนะ (2551) เรื่อง **“ยามาคะ นางามาซะ ที่อยุธยาและนครศรีธรรมราช”** บทความนี้กล่าวถึงบทบาทของยามาคะในฐานะพ่อค้านักรบและขุนนางนับตั้งแต่เข้ามาสู่อยุธยาและรับราชการในกรมอาสาญ์ปุ่น จนเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จากบรรดาศักดิ์ครั้งแรกคือขุนไชยสุระ เป็นออกหลวงไชยสุนทรและได้เป็นออกญาเสนาภิมุข บั้นปลายชีวิตได้เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและเสียชีวิตที่นั่น ผลงานอีกเรื่องได้แก่ บทความของ พิสิทธิ์ กอบบุญ (2562) เรื่อง **“จดหมายเหตุพาน พลิต : เรื่องเล่าของความเปลี่ยนแปลง”** ผู้เขียนใช้ข้อมูลจากจดหมายเหตุของวันวลิตที่ระบุถึงบทบาทและพฤติกรรมในด้านลบของยามาคะ นางามาซะ (ออกญาเสนาภิมุข) ในช่วงผลัดเปลี่ยนรัชกาลจากสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมาเป็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยผู้เขียนระบุไว้อย่างชัดเจนว่าออกญาเสนาภิมุขได้สมคบคิดกับออกญาทูลกระหม่อม (ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) วิธีการที่ออกญาเสนาภิมุขใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองของตนก็คือการมีอำนาจซึ่งมาจากการคุมกำลังกรมอาสาญ์ปุ่นไว้ในมือแล้วใช้การเจรจาต่อรองอำนาจกับออกญาทูลกระหม่อม จนกลายเป็นศัตรูกันในภายหลัง

มีข้อสังเกตว่างานเขียนทั้ง 3 เรื่องที่กล่าวมาข้างต้น มักจะกล่าวถึงบทบาทของยามาคะ นางามาซะเพียงผู้เดียว แต่ไม่มีใครจะเอ่ยถึงบทบาทของชาวญ์ปุ่นคนอื่น ๆ เท่าใดนัก อย่างไรก็ตามยังมีงานเขียนบางเรื่องที่กล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับญ์ปุ่นอย่างกว้าง ๆ และเป็นช่วงเวลายาวนาน เช่น บทความของถนอม อานามวัฒน์ (2542) เรื่อง **“สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญ์ปุ่นสมัยอยุธยา”** บทความนี้ผู้เขียนกล่าวถึงมูลเหตุในการติดต่อทางการทูตระหว่างกษัตริย์อยุธยาและโชกุนโตกุกาวะ การเข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยาของชาวญ์ปุ่น และบทบาทของกรมอาสาญ์ปุ่นในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ อีกทั้งบทความหนึ่งที่กล่าวถึงบทบาทของชาวญ์ปุ่นในสมัยอยุธยาอย่างละเอียดคือ บทความ

ของ พงศ์ธิดา เกษมสิน (2528) เรื่อง “**บทบาทของชาวญี่ปุ่นต่อการเมืองภายในอยุธยาช่วงกลาง**” บทความนี้ให้ข้อมูลกว้าง ๆ เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของกรมอาสาญี่ปุ่น โดยใช้ข้อมูลจากจดหมายเหตุของวัน วลีต เป็นหลักและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกรมอาสาญี่ปุ่นภายใต้การนำของยามาตะ นางามาซะว่าเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญในทางการเมืองภายในอยุธยาช่วงกลาง (สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์) งานเขียนอีกชิ้นหนึ่งคือบทความของ อารักษ์ ตียาภรณ์ (2529) เรื่อง “**ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น**” บทความนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวญี่ปุ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยา และแสดงบทบาทในฐานะของกองอาสาต่างชาติเช่นเดียวกับกองอาสาชนชาติอื่น ๆ และงานวิจัยของ จิตตมาส ศรีวงษ์ (2561) เรื่อง “**บทบาทของชาวญี่ปุ่นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2154-2199)**” งานวิจัยนี้สรุปว่าบทบาทของชาวญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ บทบาทด้านการค้า การทูต การเมืองและการทหาร โดยเน้นที่บทบาทของออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ นางามาซะ) เป็นหลัก

จากการทบทวนและตรวจสอบเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบทความนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกต 2 ประการคือ ประการแรกเอกสารส่วนใหญ่มักจะเน้นที่บทบาทของออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ นางามาซะ) ในฐานะผู้นำคนสำคัญของกรมอาสาญี่ปุ่นมากกว่าที่จะกล่าวถึงบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นโดยตรง ประการที่สอง บทบาทของยามาตะ นางามาซะ นอกจากจะถูกฉายภาพในแง่ลบแล้ว แม้นักวิชาการชาวญี่ปุ่นเองที่ศึกษาค้นคว้าเรื่องของยามาตะ นางามาซะ ก็ยังตั้งข้อสงสัยว่ายามาตะ นางามาซะ มีตัวตนจริงหรือไม่ ด้วยเหตุผลข้างต้น บทความนี้จะกล่าวถึงบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นในช่วงสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจนถึงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2154 – 2199)

บทบาททางการเมืองของชาวญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา

ดังที่เคยกล่าวมาแล้วว่าชาวญี่ปุ่นเมื่อเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับอยุธยาแล้ว ก็แสดงบทบาทเป็นพ่อค้าในฐานะคนกลางระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่น แต่เมื่อพิจารณาถึงความสามารถทางการค้าแล้วดูเหมือนว่าพ่อค้าญี่ปุ่นจะอ่อนด้อยกว่าพ่อค้าชาวยุโรป เช่น โปรตุเกสและฮอลันดา ประกอบกับสินค้าของญี่ปุ่นคงจะไม่ใช่ที่นิยมของคนไทยเท่าใดนัก ด้วยเหตุที่ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาในอยุธยาซึ่งประมาณว่ามีจำนวนถึง 10,000 คน ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร (พ.ศ. 2133-2148) (Nishioka, 1977, p. 7) ทำให้ชุมชนชาวญี่ปุ่นในอยุธยาประกอบด้วยคนหลายประเภท คือ ชามูโร พ่อค้า และชาวคริสต์ (Smith, 1974, p. 9) รวมถึง ครูสอนศิลปะการละครและครูสอนการใช้อาวุธอีกด้วย (พงศัธิดา เกษมสิน, 2528, น. 74) แต่อาจจะมิชาวญี่ปุ่นบางกลุ่มที่อพยพมายังอยุธยาซึ่งเคยเป็นชามูโรไว้สังกัดหรือพวกนักรบที่สูญเสียเจ้านายในสงครามเซกิกาฮาระ (พ.ศ. 2143 หรือ ค.ศ. 1600) (อิชิอิ และ โยชิกาวะ, 2542, น. 42-43) ซึ่งอดีตชามูโรเหล่านี้มีความสามารถในการรบ มีความอดทน และความกล้าหาญ ทั้งยังเคยผ่านสงครามในญี่ปุ่นเป็นเวลานาน ทำให้มีประสบการณ์มาก หรือแม้แต่พ่อค้าชาวญี่ปุ่นบางคนก็เป็นทั้งนักรบและพ่อค้าในคนเดียวกันได้ เช่น มัตซึเอมอน พ่อค้าชาวนางาซากิ ก็ได้รับความดีความชอบในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เป็นต้น (สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, 2520, น. 20) ชาวญี่ปุ่นเหล่านี้จึงสมัครเข้าเป็นทหารในกองทหารอาสาญี่ปุ่นตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของแต่ละคน

1. **กรมอาสาญี่ปุ่นในฐานะจุดเริ่มต้นของบทบาททางการเมืองของชาวญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา** เรื่องเกี่ยวกับกรมทหารอาสาญี่ปุ่น โยส เซาเต็น (Joost Shouten) พ่อค้าชาวฮอลันดากล่าวไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินไทยมักจะมีทหารอาสาสมัครที่เป็นชาวต่างประเทศ ในบรรดาทหารอาสาสมัครเหล่านี้ กรมอาสาญี่ปุ่นจำนวน 500-600 คน ได้รับการยกย่องนับถือจากนานาชาติว่าเป็นพวกกล้าหาญและพระมหากษัตริย์โปรดปรานมาหลายรัชกาลแล้ว” (กรมศิลปากร, 2513, น. 15) เนื่องจากมีประสบการณ์และความชำนาญในการสงครามระหว่างอยุธยากับอาณาจักรอื่น ๆ นั้นเอง จึงสรุปได้ว่า

กรมอาสาญี่ปุ่นมีความโดดเด่นเหนือกว่าชาวต่างชาติกลุ่มอื่นในเวลานั้น จนกระทั่งสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (วรพร ภู่งศ์พันธุ์, 2542, น. 65) ในสมัยอยุธยาจะมีกองอาสาญี่ปุ่นตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบแน่ชัด แต่มีหลักฐานจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยากล่าวไว้ว่า ในสงครามยุทธหัตถี พ.ศ. 2135 (ค.ศ.1592) สมเด็จพระนเรศวรได้ยกกองทัพออกไปปะทะพม่าที่เมืองกาญจนบุรี มีข้อความว่า “พระเสนาธิมุขซึ่งช้างพลายเพื่อภพไตร ถือพลอาสาญี่ปุ่นห้าร้อย” (สมเด็จพระพนรัตน์, 2558, น. 118) ซึ่งขจรสุพานิช (2521, น. 82) สันนิษฐานว่าพระเสนาธิมุขผู้นี้คงไม่ใช่ยามาตะหรือออกญาเสนาธิมุขในสมัยพระเจ้าทรงธรรม โดยมีเหตุผลว่ายามาตะในสมัยเมื่อต้นแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม ยังเป็นเพียงออกขุนไชยสุระ ตำแหน่งนายอำเภอ (Ompu) ของหมู่บ้านชาวญี่ปุ่น (ซึ่งตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งในการบริหารจัดการปกครองหมู่บ้านของชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในอยุธยาเป็นการเฉพาะ) และได้มาเป็นออกญาเสนาธิมุข น่าจะเป็นยศที่ตั้งไว้สำหรับชาวญี่ปุ่นที่รับราชการในอยุธยา (สมจัย อนุมานราชชน, 2563, น. 59-60) และปรากฏในพระอัยการตำแหน่งนายทหารกฎหมายตราสามดวง ซึ่งมีกรมอาสาชาติต่าง ๆ รวมทั้งกรมอาสาญี่ปุ่น ซึ่งมีออกพระเสนาธิมุขเป็นเจ้ากรมอาสาศักดินา 1,000 (พลับพลึง คงชนะ, 2536, น. 57; พลับพลึง คงชนะ, 2551, น. 9) อย่างไรก็ตามชาเตาสันนิษฐานว่ากองอาสาญี่ปุ่น 500 คนนี้ พวกโปรตุเกสเป็นฝ่ายชักชวนชาวญี่ปุ่นพวกนี้เข้ามา (ชาเตา, 2524, น. 44) และนักวิชาการชาวเวียดนาม คือ วู ดุก เลียม (Vu Duc Liem) ให้ข้อสันนิษฐานว่าราว ๆ ต้นศตวรรษที่ 17 ชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงอยุธยา แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ พวกพ่อค้าและพวกนักรบชามุไรที่ไร้เจ้านายหรือพวกโรนิน ที่ต้องการจะแสวงหาชีวิตใหม่ที่มีศักยภาพหรือความมั่งคั่งร่ำรวยจากการค้าหรือการรับใช้กษัตริย์สยาม (Liem, 2011, p. 9)

หนึ่งในจำนวนชาวญี่ปุ่นที่เป็นนักรบเหล่านี้ ได้แก่ ยามาตะ นิซาเอมอน นางามาเซ ได้เข้ามารับราชการเป็นทหารอาสาญี่ปุ่น (ประมาณปี พ.ศ. 2155) หลังจากสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมขึ้นครองราชย์แล้วได้ 1 ปี และเจริญก้าวหน้าในชีวิตราชการอย่างรวดเร็ว ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2154-2177) เพราะมีบทบาทสำคัญในการประสานทางการ

ทูตระหว่างโชกุน โตกุภาวะกับกษัตริย์อยุธยา จนได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่น (นิฮงมาจิ) ออกพระและออกญาในที่สุด ซึ่งเชอชิ อิวาโอะ ระบุว่ายามาตะ นางามาซะคุมพลญี่ปุ่น อาสา 800 คน และกำลังพลสยาม 20,000 คน (Liem, 2011, pp. 17) จึงถือว่าตำแหน่ง ออกญาเสนาภิรมย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ช่วงนี้ เนื่องจากเป็นหัวหน้า กรมทหารอาสาญี่ปุ่น ซึ่งตามข้อความในกฎหมายตราสามดวงระบุตำแหน่งเกี่ยวกับ กรมอาสาญี่ปุ่นว่ากรมอาสาญี่ปุ่นว่า พระเสนาภิรมย์เจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น ศักดินา 1000 (อิชิอิ และ โยชิกาวะ, 2542, น. 47) ซึ่งบทบาทของยามาตะ นางามาซะ จะได้กล่าวถึงต่อไป

พลับพลึง คงชนะ (2536, น. 58) ชี้ให้เห็นว่าเมื่อสังเกตจากยศและศักดินา ของเจ้ากรมแล้วน่าจะเป็นกรมเล็ก ๆ แต่ผู้คนในสังกัดมีความชำนาญในด้านการค้า ต่างประเทศ มีกองกำลังของตนเอง และมีความสามารถในการรบ ซึ่งมีเอกสารฮอลันดา บันทึกไว้ว่าสมเด็จพระเอกาทศรถทรงมีทหารอาสาญี่ปุ่นอยู่ในกองทัพหลายร้อยคน ด้วยความสามารถในการรบทำให้ทหารอาสาญี่ปุ่นต้องเข้ามาพัวพันกับการเมืองภายใน ของอยุธยา นับแต่หลังสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นต้นมา จนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์เมื่อขึ้นครองราชย์ก็มีทหารอาสาญี่ปุ่นให้การสนับสนุนอยู่

ดังข้อความที่เซอร์เออนีสต์ ชาเตา เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “ชาวญี่ปุ่นซึ่งตั้ง ภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยามได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้สมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231) ขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. 2199 แต่ชาเตายืนยันว่าเขายังค้นหาไม่พบหลักฐาน ที่ชัดเจนของกรณีนี้ (ชาเตา, 2524, น. 74) แต่พงศาวดารของไทยได้ระบุถึง การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระนารายณ์ว่าหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สวรรคต กลุ่มอำนาจการเมืองภายในอยุธยาแบ่งออกเป็นกลุ่ม หนึ่งในกลุ่มนั้นคือ กลุ่มพระนารายณ์ ซึ่งมีชาวต่างชาติ เช่น ญี่ปุ่น เป็นฝ่ายสนับสนุนรวมอยู่ด้วย (Dhiravat Na Pombejra, 1984, pp.255-261) ดังความตอนหนึ่งของพงศาวดารไทยได้บันทึกไว้ว่า (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ, 2561, น. 888) “พระศรีสุธรรม ราชได้ประพฤติตนมิชอบ ไปล่องเกินพระชนิษฐาของพระนารายณ์เข้า ความทราบถึง

พระนารายณ์ทรงพิโรธมากจึงรวมพล ครั้นนั้นพระยาเสนาภิมุข พระยาไชยสาร ได้คุมพลญี่ปุ่นราว 400 คน มาอาสาเข้าสู่รับกับพระศรีสุธรรมราชา”

เข้าใจว่ากลุ่มคนญี่ปุ่นน่าจะเป็นทหารอาสาและดำเนินกิจกรรมทางการเมือง โดยการสนับสนุนของราชสำนักภายหลังจากที่สมเด็จพระนารายณ์ได้เสวยราชสมบัติแล้ว เพื่อเป็นการตอบแทนการช่วยเหลือสนับสนุนพระองค์ แต่ชาวญี่ปุ่นคงมีจำนวนไม่มาก เท่ากับสมัยก่อนหน้านี้ เพราะชาวญี่ปุ่นไม่ค่อยปรากฏบทบาททางการเมืองและการเมืองอย่างโดดเด่นเหมือนกับชาวต่างชาติกลุ่มอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส หรือฮอลันดา เป็นต้น

2. บทบาทในการสนับสนุนชนชั้นผู้ปกครองอยุธยา การที่กษัตริย์อยุธยา จำเป็นต้องพึ่งพาขุนนางในการปกครองอาณาจักร ทำให้ขุนนางส่วนหนึ่งสามารถสั่งสมอำนาจขึ้นมามีอิทธิพลในราชสำนัก จากสภาพเศรษฐกิจที่ขยายตัวมากขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 22 (ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17) จึงเป็นโอกาสให้ขุนนางบางส่วน มีความมั่งคั่งจากการค้าขาย โดยใช้ตำแหน่งทางราชการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2536, น. 200-201) ซึ่งการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าขายนี้เอง ทำให้ขุนนางได้มีโอกาสติดต่อดังตรงกับชาวต่างชาติและสามารถใช้กองกำลังของชาวต่างชาติเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมือง ดังเช่นกรณีของออกญากรมพระนายไวย ซึ่งเอกสารต่างชาติระบุว่าขุนนางผู้ใหญ่นี้ มีข้าทาสบริวารมากมาย จึงคิดตั้งตัวเป็นกษัตริย์เมื่อสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148-2153) สวรรคตแล้ว ในที่สุดก็ถูกสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมกำจัดโดยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมีรับสั่งให้ประหารชีวิตออกญากรมพระนายไวย เพราะสงสัยว่าจะเป็นกบฏชิงราชสมบัติ ทำให้ทหารอาสาญี่ปุ่นในสังกัดประมาณ 280 คน ที่มีความจงรักภักดีต่อออกญากรมพระนายไวยพยายามจะแก้แค้นแทนให้ โดยพากันบุกเข้าไปในพระราชวัง บังคับให้สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมส่งตัวขุนนางที่เป็นตัวการเปิดทูลให้ประหารชีวิตออกญากรมพระนายไวย รวม 4 คน มาให้ฝ่ายญี่ปุ่นประหารชีวิตเป็นการทดแทน (ชาเตา, 2524, น. 44) โดยพระราชพงศาวดารของฝ่ายไทยระบุไว้ตอนหนึ่งว่า (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ, 2561, น. 330)

“ครั้งนั้นญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายหลายลำ ญี่ปุ่นโกรธว่าเสนาบดีมิได้ธรรม คบคิดเข้าด้วย พระพิมลธรรมฆ่าพระมหากษัตริย์ ญี่ปุ่นคุมกันได้ประมาณ 500 คน ยกเข้ามา ในท้องสนามหลวง คอยจะคุมพระเจ้าอยู่หัว ฝ่ายพระมหาอำมาตย์คุมพลได้ และไล่รบ ญี่ปุ่นล้มตายเป็นอันมาก”

อย่างไรก็ตาม ปีเตอร์ ฟลอริส (Peter Floris) พ่อค้าชาวอังกฤษในช่วงนี้ระบุถึง เหตุการณ์ตอนนี้ว่า สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสามารถใกล้เคียงและทำความเข้าใจกับ ชาวญี่ปุ่นได้ และทรงอนุญาตให้ชาวญี่ปุ่นจากอยุธยาได้โดยที่ทางฝ่ายอยุธยาทำอะไรไม่ได้ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2528, น. 21-22) และพวกญี่ปุ่นขอเอาพระสงฆ์ 3-4 รูป ไปเป็น ตัวประกันในการเดินทาง พวกญี่ปุ่นเหล่านี้เดินทางลงไปทางใต้จนถึงเมืองเพชรบุรีและ ได้เข้ายึดเมืองนั้น แต่ยึดเมืองเพชรบุรีอยู่ได้ไม่นานเพราะในปีเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงแต่งตั้งทัพลงมาขับไล่ญี่ปุ่นออกจากเมืองเพชรบุรีเป็นผลสำเร็จ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมก็ได้ขึ้นครองพระทัย โดยทรงคิดว่าชาวญี่ปุ่นที่ก่อความวุ่นวายนั้น เป็นเพียงชาวญี่ปุ่นส่วนน้อย ส่วนชาวญี่ปุ่นทั่วไปยังคงค้าขายและอาศัยอยู่ในอยุธยา อย่างสงบสุข เพราะการค้าขายกับญี่ปุ่นสมัยนั้นย่อมมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของอยุธยา มาก (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2528, น. 64-65) อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ชาวญี่ปุ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องในการเมืองภายในของอยุธยาแล้ว (วรพร ภู่งศ์พันธ์, 2542, น. 66)

3. บทบาทในการกำหนดตัวผู้นำทางการเมืองของอยุธยา บทบาทสำคัญ อีกอย่างหนึ่งของกรมาสาญี่ปุ่นในสมัยอยุธยา คือ บทบาทของยามาตะ นางามาเซ ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยา เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในด้านความกล้าหาญ เป็นหัวหน้ากรมาสาญี่ปุ่น บรรดาพ่อค้าชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายที่อยุธยาสมัยนั้น ได้ยินชื่อเสียงของเขาเป็นอย่างดี และเป็นที่เลื่องลือไปถึงญี่ปุ่นด้วย รวมทั้งมีผู้สนใจ เรื่องราวของยามาตะเขียนเป็นหนังสือไว้มากมาย แต่ในเอกสารฝ่ายไทยกล่าวถึงยามาตะ

อย่างสั้นๆ ซึ่งน่าจะเข้ามารับราชการตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถแล้ว แต่ไม่มีเอกสารยืนยันอย่างชัดเจน (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2520, น. 32)

อย่างไรก็ตามมีหลักฐานแสดงว่ายามาตะมีตำแหน่งขุนนางไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมในปี พ.ศ. 2155 ได้เป็นขุนไชยสุระ เป็นผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้านชาวญีปุ่นในอยุธยา และเป็นผู้ประสานงานการติดต่อทางการทูตระหว่างอยุธยากับญีปุ่นในช่วงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ยามาตะได้รับการเลื่อนยศขุนนางไทยอย่างต่อเนื่อง คือ ใน พ.ศ. 2164 ได้เลื่อนยศจากออกขุนเป็นออกหลวงไชยสุนทร ต่อมาก็ได้เลื่อนเป็นออกพระและในที่สุดได้เป็นออกญา (พระยา) เสนาภิมุข (ณัฐชนันท์ จันทนธ, 2519, น. 33) ยามาตะ นางมาชะ ซึ่งนอกจากจะเป็นขุนนางชั้นสูง มีหน้าที่ควบคุมกรมทหารอาสาญีปุ่นอย่างกล้าหาญแล้ว เขายังเป็นพ่อค้าอีกด้วย โดยการเข้าควบคุมการค้าของญีปุ่นในอยุธยา และยังมีหุ้นการค้ากับพ่อค้าชาวญีปุ่นอีกด้วย จะเห็นได้ว่า ยามาตะเป็นขุนนางต่างชาติที่มีบทบาทโดดเด่นมากในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (จิตตมาศ ศรีวงศ์ , 2561, น. 10)

จากความกว้างขวางด้วยความมั่งคั่งจากการค้าและการมีฐานอำนาจที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ) กลายเป็นขุนนางที่มีอิทธิพลมากคนหนึ่ง ในราชสำนักอยุธยา ออกญาเสนาภิมุขได้มีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองภายในราชสำนักอยุธยา ดังจะเห็นได้จากตอนปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมกำลังจะสิ้นพระชนม์นั้น ได้เกิดปัญหาเรื่องการสืบทอดราชบัลลังก์ ทำให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่แตกแยกออกเป็น 3 กลุ่ม (กรมศิลปากร, 2548, น. 259) กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่สนับสนุนพระโอรสองค์โตของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม คือพระเชษฐาธิราช มีออกญาศรีวรวงศ์เป็นหัวหน้า กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่สนับสนุนพระศรีศิลป์ พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีออกญากลาโหม (คนก่อน) เป็นหัวหน้า กลุ่มที่สามได้แก่กลุ่มของออกญาเสนาภิมุข ที่มีท่าทีวางตัวเป็นกลาง เมื่อเป็นเช่นนี้กลุ่มของออกญาเสนาภิมุขจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่มีขุนนางกลุ่มใดมีอำนาจอย่างชัดเจนและเด็ดขาด จึงกลายเป็นว่ากลุ่มออกญาเสนาภิมุขมีความสำคัญสำหรับขุนนางทั้งสองกลุ่มแรก เนื่องจากการที่ออกญาเสนาภิมุขคุมกำลังกรมอาสาญีปุ่น

600 คนที่มีความพร้อมในการรบ (กรมศิลปากร, 2548, น. 261) ทำให้ออกญาเสนาภิมุขและกองอาสาญี่ปุ่นกลายเป็นตัวแปรสำคัญทางการเมือง นั่นหมายความว่าถ้าขุนนางกลุ่มใดได้กำลังของออกญาเสนาภิมุขไปเป็นพวกแล้ว โอกาสที่จะได้รับชัยชนะย่อมมีสูง แม้แต่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมก็ทรงตระหนักถึงความจริงข้อนี้ได้ดีว่าออกญาเสนาภิมุขเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์มาก จึงปรารถนาให้ออกญาศรีวรวงศ์ไปเกลี้ยกล่อมออกญาเสนาภิมุขให้สนับสนุนพระโอรสของพระองค์ขึ้นครองราชย์ (กรมศิลปากร, 2548, น. 260-261) ออกญาศรีวรวงศ์ได้เกลี้ยกล่อมออกญาเสนาภิมุขให้สนับสนุนพระเชษฐาธิราชพระโอรสองค์โตของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมให้ขึ้นครองราชย์ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งออกญาเสนาภิมุขก็ตกลงให้ความร่วมมือตามนั้น และยังร่วมมือกับออกญาศรีวรวงศ์กำจัดพระศรีศิลป์ พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งคิดจะชิงราชสมบัติจากพระเชษฐาธิราช เมื่อพระเชษฐาธิราชขึ้นเสวยราชย์เป็นแล้ว ได้ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งออกญาศรีวรวงศ์เป็นเจ้าพระยาโกษาธิบดีตำแหน่งสมุหพระกลาโหมแทนออกญาโกษาธิบดีคนเก่าที่ไม่สนับสนุนพระองค์ให้ขึ้นครองราชย์ แม้ว่าสมเด็จพระเชษฐาธิราชได้ครองราชย์สมบัติต่อมาก็ตาม แต่อำนาจในการจัดการปกครองบ้านเมืองในระยะนั้นก็ตกอยู่กับออกญาเสนาภิมุขและเจ้าพระยาโกษาธิบดี เนื่องจากสมเด็จพระเชษฐาธิราชยังทรงพระเยาว์อยู่นั่นเอง (ศุภรัตน์ ธาราคักดี, 2531, น.20) ต่อมาไม่นานเจ้าพระยาโกษาธิบดีได้เกิดเรื่องขัดแย้งกับสมเด็จพระเชษฐาธิราชและถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ เจ้าพระยาโกษาธิบดีจึงถือโอกาสเป็นข้ออ้างในการจับตัวสมเด็จพระเชษฐาธิราชสำเร็จโทษหลังจากครองราชย์ได้เพียงปีเศษ ต่อมาเจ้าพระยาโกษาธิบดีขอความเห็นจากออกญาเสนาภิมุขเรื่องการเลิกรัชทายาทขึ้นครองราชย์สมบัติต่อจากสมเด็จพระเชษฐาธิราช เนื่องจากทั้งออกญาเสนาภิมุขและเจ้าพระยาโกษาธิบดีต่างก็มีอำนาจทางการเมืองทัดเทียมกันในเวลานั้น ซึ่งออกญาเสนาภิมุขมีความเห็นว่า ควรเชิญพระอนุชาคือพระอาทิตย์วงศ์ โอรสของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมองค์ถัดไป ซึ่งมีพระชนมายุ

เพียง 10 พรรษา ขึ้นเสวยราชย์เป็นสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์โดยให้เจ้าพระยากลาโหมฯ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (กรมศิลปากร, 2548, น. 262-263)

ออกญาเสนาภิมุขเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด และสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ขณะนั้นถึงแม้ออกญาเสนาภิมุขจะทราบตัวว่าเจ้าพระยากลาโหมฯ มีปรารภจะตั้งตัวเองขึ้นเป็นกษัตริย์ก็ตาม แต่ออกญาเสนาภิมุขก็ได้ทำการขัดขวางอย่างชัดเจน เนื่องจากในขณะนั้นเจ้าพระยากลาโหมฯ นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดหนึ่งในราชสำนักอยุธยา ถ้าหากกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป ก็อาจเกิดผลเสียแก่ตัวเอง ส่วนเจ้าพระยากลาโหมฯ ก็ไม่เคยมีความไว้วางใจออกญาเสนาภิมุขเช่นกัน และคิดหาทางกำจัดออกญาเสนาภิมุขอยู่เสมอ เมื่อยังไม่มีโอกาส จึงจำเป็นต้องประนีประนอมกับออกญาเสนาภิมุขไปก่อน (พงศัตราธิบาย, 2528, น. 80) เหตุผลที่เจ้าพระยากลาโหมฯ ต้องการกำจัดออกญาเสนาภิมุข ก็เพราะออกญาเสนาภิมุขเป็นอุปสรรคต่อการครอบครองอำนาจทางการเมืองของตน (กรกิจ ชุ่มกรานต์, 2547, น. 79) เนื่องจากออกญาเสนาภิมุขเป็นหนึ่งในขุนนางที่มีอิทธิพลมากที่สุดในกลุ่มขุนนางทั้งหลาย เพราะการคุมกองกำลังอาสาญี่ปุ่นและมีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมากที่สุด จึงทำให้ออกญาเสนาภิมุขหรือยามาตะเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องถูกกำจัดมากที่สุด (อิชิอิ และโยชิโกะ, 2542, น. 52) จนในที่สุดแผนการกำจัดออกญาเสนาภิมุขก็บรรลุผล เมื่อเจ้าพระยากลาโหมฯ ออกอุบายให้สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์มีพระบรมราชโองการให้ออกญาเสนาภิมุขไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ลิกอร์) แม้ว่าออกญาเสนาภิมุขไม่ค่อยเต็มใจนัก

เมื่อออกญาเสนาภิมุขได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชแล้ว เขาก็ต้องเดินทางไปเมืองนครศรีธรรมราช พร้อมด้วยกองทหารอาสาญี่ปุ่นจำนวนหนึ่ง ออกญาเสนาภิมุขได้ปราบปรามกบฏและจัดการเรื่องความวุ่นวายในเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างเรียบร้อย (ปิยนดา บุณนาค, 2523, น. 10-11) หลังจากให้ออกญาเสนาภิมุขไปดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชแล้ว เจ้าพระยากลาโหมฯ ได้ทำการยึดอำนาจโดยสำเร็จโทษสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ และตั้งตัวเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173 – 2199)

ทางฝ่ายออกญาเสนาภิมุขได้ปราบปรามกบฏที่เมืองนครศรีธรรมราชพร้อมกับกองกำลังทหารอาสาชาวญี่ปุ่น จนได้รับบาดเจ็บจากการรบที่ขา และเสียชีวิตประมาณ พ.ศ. 2171-2173 (สุรางค์ศรี ต้นเสียงสม, 2528, น. 69) โดยมีข่าวลือกันว่าเขาเสียชีวิตเพราะถูกวางยาพิษ และชาวญี่ปุ่นผู้ได้บังคับบัญชาของเขาได้อพยพทางเรือไปยังกัมพูชา (Smith, 1974, pp. 21-22; Yoko, 1999, p. 93)

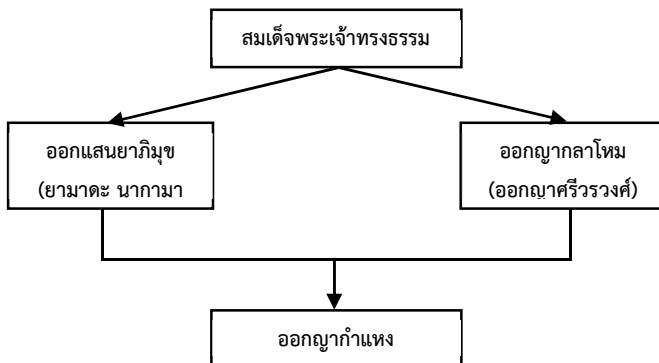
กล่าวกันว่าการถึงแก่กรรมของออกญาเสนาภิมุข เป็นเพราะถูกน้องชายของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (คนเก่า) ที่รับบัญชาจากเจ้าพระยาตากสินมา ให้กำจัดออกญาเสนาภิมุขให้จงได้ เมื่อออกญาเสนาภิมุขได้รับบาดเจ็บที่ขา จึงใช้ผ้าพันแผลอาบยาพิษปิดบาดแผลที่ขา ทำให้ออกญาเสนาภิมุขหรือยามาตะถึงแก่กรรมประมาณ พ.ศ. 2172-2173 ซึ่ง เซอิชิ อิวาโอะ นักวิชาการของญี่ปุ่นผู้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ) น่าจะถึงแก่กรรมในปลายเดือนเมษายน พ.ศ. 2173 หรือปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2173 เพราะมีพ่อค้าชาวฮอลันดาคนหนึ่งชื่อ ครูก์ (Crook) บอกเล่าว่าเขามาถึงสยามเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) ก็ทราบว่อกออกญาเสนาภิมุขถึงแก่กรรมแล้ว (ถนอม อานามวัฒน์, 2542, น. 64)

หลังจากที่เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (ยามาตะ) สิ้นชีวิตแล้ว ลูกชายของท่านชื่อ โออิน ซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์ออกขุนเสนาภิมุขเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชแทนบิดา เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนก่อน (ที่ออกญาเสนาภิมุขจะมาดำรงตำแหน่งแทน) ได้ยุแหย่ให้ญี่ปุ่นแตกออกเป็น 2 พวก คือ พวกออกขุนเสนาภิมุข และพวกออกขุนศรีไวยาวุธ¹

¹ ออกขุนศรีไวยาวุธ (เอกสารบางชิ้นเรียกออกขุนศรีวิทยาบุตร) เป็นนายกองอาสาชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ใต้บังคับบัญชาของออกญาเสนาภิมุข ได้ร่วมเดินทางไปที่เมืองนครศรีธรรมราชพร้อมกับออกญาเสนาภิมุขด้วย เมื่อออกญาเสนาภิมุขถึงแก่กรรมแล้ว ได้แต่งตั้งให้ออกขุนเสนาภิมุข (โออิน) บุตรชายของออกญาเสนาภิมุข เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชแทนบิดาด้วยวัยเพียง 18 ปี ท่ามกลางความไม่พอใจของกองอาสาชาวญี่ปุ่นทั้งหลาย ดังนั้น เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนเดิมและน้องชาย จึงร่วมกันยุยงให้ออกขุนศรีไวยาวุธเกิดความขัดแย้งกับออกขุนเสนาภิมุข ถึงขั้นประกาศแยกตัวเป็นอิสระจากออกขุนเสนาภิมุข (โออิน) ทำให้องกองอาสาญี่ปุ่นที่เมืองนครศรีธรรมราชแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่มดังกล่าว

นายกองอาสาญี่ปุ่นคนหนึ่ง (ศุกลรัตน์ ธาราศักดิ์, 2531, น. 23) และยุ่งชาวเมืองไม่ให้ยอมรับอำนาจของออกขุนเสนาภิมุข จนเกิดการสู้รบกันอย่างรุนแรง และกรุงศรีอยุธยาได้ยกกองทัพไปปราบด้วย ออกขุนเสนาภิมุขพาชาวญี่ปุ่นที่เหลืออยู่หลบหนีไปกัมพูชา ต่อมาเกิดศึกกลางเมืองระหว่างกษัตริย์กัมพูชาและพระอนุชา ออกขุนเสนาภิมุข (โออิน) ได้เข้ามาช่วยเหลือกษัตริย์กัมพูชาจนได้รับบาดเจ็บและถึงแก่กรรมที่กัมพูชา (ทวี ธีรวงศ์เสรี, 2524, น. 24; ชาเตา, 2524, น. 60)

ผังแสดงความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างออกญาเสนาภิมุข
(ยามาดา นากามาสะ) กับขุนนางไทยคนสำคัญ

ที่มา : กรมศิลปากร, 2548, น.261.

จากภาพจะเห็นได้ว่า ออกญาเสนาภิมุขให้ความร่วมมือกับออกญาลาโหมเพียงคนเดียว เพราะเห็นว่าขุนนางผู้นี้เป็นผู้ทรงอิทธิพลมากที่สุดในขณะนั้น ดังนั้นความร่วมมือระหว่าง ขุนนางระดับสูงทั้งสองคนจึงเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครองคนใหม่ของอยุธยาตนเอง ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, น. 16) มองว่าเป็นการดูแลอำนาจภายในระหว่างกษัตริย์กับขุนนางนั่นเอง ดังนั้นการร่วมมือกันกำจัดพระมหาอุปราชและ

ผู้สนับสนุน ผู้ซึ่งถูกคาดหวังว่าจะสืบทอดราชบัลลังก์จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องถูกกำจัดก่อนอื่นใด ด้วยเหตุนี้ออกญาเสนาภิมุขและออกญาท้าวโหมจึงจำเป็นต้องกำจัดคู่แข่งหรือฝ่ายปรปักษ์ออกไป คือ พระมหาอุปราชหรือพระศรีศิลป์และผู้สนับสนุนคือออกญากำแหง

4. การสิ้นสุดบทบาททางการเมืองของชาวญีปุ่นในสมัยอยุธยา ภายหลังเหตุการณ์ที่เมืองนครศรีธรรมราชแล้ว สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงหวาดระแวงว่าพวกญีปุ่นจะเข้ามาอิทธิพลแทรกแซงกิจการภายในอยุธยาจนมากเกินไป จึงตัดสินพระทัยขับไล่ชาวญีปุ่นให้ออกไปจากอยุธยาทั้งหมดในพ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630) (กรมศิลปากร, 2548, น. 325; กรกิจ ชุ่มกรานต์, 2547, น. 80) เหตุผลที่สมเด็จพระเจ้าปราสาททองตัดสินพระทัยเช่นนี้ เพราะพระองค์ทั้งเกลียดชังและกลัวอำนาจของชาวญีปุ่น ประกอบกับทรงได้รับการยุยงจากพวกพ่อค้าฮอลันดาที่หวังผลประโยชน์จากการเป็นพ่อค้าคนกลางผูกขาดการค้าระหว่างตนเองกับอยุธยา การกวาดล้างชาวญีปุ่นครั้งใหญ่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2175 เมื่อมีการนำกำลังทหารเผาทำลายหมู่บ้านญีปุ่น (สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, 2520, น. 27) แต่ชาวญีปุ่นก็รู้ตัวก่อนล่วงหน้าจึงลงเรือหนีออกมาได้ทัน (อิชิอิ และโยชิภาวะ, 2542, น. 63-64)

พฤติกรรมของราชสำนักอยุธยานับตั้งแต่การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองและมรณกรรมของออกญาเสนาภิมุข (ยามาดะ นางามาซะ) กลับกลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญทางการทูตและการค้าระหว่างอยุธยาและญีปุ่นในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แม้ว่าพระองค์จะพยายามส่งคณะทูตไทยไปญีปุ่นถึง 5 ครั้ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2177-2198 ก็ตาม ญีปุ่นก็ปฏิเสธการต้อนรับทุกครั้ง (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2524, น. 16-17) เหตุผลอาจจะเกิดมาจากสาเหตุที่ฝ่ายญีปุ่นเคลือบแคลงใจฝ่ายอยุธยาใน 2 ประเด็น คือ มรณกรรมที่น่าเศร้าสลดของออกญาเสนาภิมุขหรือยามาดะ ซึ่งไม่มีคำอธิบายที่มีเหตุผลจากฝ่ายอยุธยาเลย และฝ่ายญีปุ่นไม่ยอมรับความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองอีกด้วย

เมื่อสิ้นยุคของยามาดะแล้วบทบาทของชาวญีปุ่นในอยุธยาก็ลดน้อยลง โชกุนตระกูลโตกุกาวะได้ประกาศปิดประเทศเด็ดขาดใน พ.ศ. 2182 (ค.ศ. 1639) ฝ่ายอยุธยาเอง

ก็มุ่งค้าขายกับเงินมากกว่า ทำให้ชาวญี่ปุ่นในอยุธยาหลบหนาทหาหนทางการค้า เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ กษัตริย์อยุธยาสมัยต่อมาไม่มีแนวคิดที่จะนำชาวญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาททางการเมืองภายใน ดังจะเห็นว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ กรมอาสาญี่ปุ่นได้หมดบทบาทลงไปมากแล้ว คงเหลือแต่ชาวญี่ปุ่นในอยุธยาซึ่งมีจำนวนน้อยมาก ดังมีเอกสารบางชิ้นที่ระบุว่ามิชาวญี่ปุ่น 40 คนได้มีส่วนช่วยเหลือพระนารายณ์ซึ่งราชสมบัติจากพระศรีสุธรรมราชา หรือการเข้าร่วมตีเชียงใหม่และเป็นกองทหารอาสารบกับปัตตานี ใน พ.ศ. 2179 (ค.ศ. 1636) (กรกิต ชุ่มกรานต์, 2547, น. 80) หรือเป็นส่วนหนึ่งของกองเกียรติยศในขบวนแห่ไปบูชาพระพุทธบาทของสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. 2231-2246) เท่านั้น (พงศัธิดา เกษมสิน, 2528, น. 82)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่านับตั้งแต่ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองจนถึงการเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2310 นั้น กรมอาสาญี่ปุ่นไม่สามารถกลับมามีบทบาทที่โดดเด่นเหมือนเช่นสมัยอยุธยาตอนกลางได้อีก เพราะผลจากการที่ชุมชนหรือหมู่บ้านชาวญี่ปุ่นถูกทำลายลงใน พ.ศ. 2173 ประกอบกับใน พ.ศ. 2184 ญี่ปุ่นได้ประกาศปิดประเทศ (ซาโกกุ) อย่างเด็ดขาด อยุธยาเองก็มุ่งค้าขายกับเงินและฮอลันดามากกว่า จึงเป็นผลให้บทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นและชาวญี่ปุ่นในสมัยอยุธยาค่อย ๆ ลดลงจวบจนสิ้นสมัยอยุธยา

บทสรุป

จากผลการศึกษาพบว่าจุดประสงค์ของชาวญี่ปุ่นในการเข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยา นั้นมี 2 ประการคือ ประการแรกคือ เพื่อทำการค้าเพราะความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับอยุธยาก็จะเน้นความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นหลัก ประกอบกับอยุธยามีทรัพยากรที่ตรงกับความต้องการของฝ่ายญี่ปุ่น พ่อค้าชาวญี่ปุ่นจึงพากันเดินทางมาอยู่อาศัย เนื่องจากได้กำไรดีทั้งจากการส่งไปขายที่ญี่ปุ่นและขายให้ต่างชาติ ประการที่สองคือเข้ามาเพื่อลี้ภัยสงครามภายในของญี่ปุ่นเองและเริ่มต้นชีวิตใหม่ อีกทั้งฝ่ายอยุธยาเองก็เปิดกว้างในเรื่องศาสนาและอาชีพ และยังมีหมู่บ้านญี่ปุ่นที่ได้รับพระราชทานที่ดินจากกษัตริย์อยุธยาให้สร้างขึ้น จึงทำให้ชาวญี่ปุ่นเลือกที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในอยุธยา

ชาวญี่ปุ่นในอยุธยานั้นค่อนข้างมีบทบาทในด้านการค้า การทูตและการทหาร ต่อราชสำนักอยุธยา ช่วงที่รุ่งเรืองที่สุดคือในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และหลังจากนั้นต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง บทบาทของชาวญี่ปุ่นก็ลดลงเนื่องจากสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงขัดแย้งกับออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ นางามาซะ) หลังจากให้ออกญาเสนาภิมุขได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกผู้ที่จะสืบราชสมบัติหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคต แต่เพราะความเดียดเคี้ยวและจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ตลอดจนความโห้งของชาวญี่ปุ่น จึงเป็นเหตุให้ออกญาเสนาภิมุข (ยามาตะ นางามาซะ) ต้องถูกกำจัดไป ประจวบกับเวลานั้นตรงกับช่วงเวลาที่รัฐบาลโชกุนตระกูลโตกุกาวะออกนโยบายปิดประเทศ จึงทำให้ชาวญี่ปุ่นในอยุธยาลดลงในช่วงสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

อาจสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นเริ่มต้นเข้ามาพำนักอาศัยในอยุธยาเมื่อใดไม่มีหลักฐานระบุไว้แน่ชัด เพียงแต่ก็มีการระบุว่ามีการอพยพมาอาศัยอยู่ในกองทัพอยุธยาแล้วตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถแล้ว ญี่ปุ่นเริ่มต้นมีบทบาทเกี่ยวกับการเมืองภายในราชสำนักอยุธยาในรูปแบบของกรมอาสาญี่ปุ่น ซึ่งน่าจะมีจำนวนมากพอที่จะเป็นพลังกดดันและต่อรองกับชนชั้นนำในราชสำนักอยุธยา ตั้งแต่ต้นรัชสมัยสมเด็จพระเจ้า

ทรงธรรม เช่น กรณีกรมพระนายไวย เป็นต้น จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ด้วยความหวาดระแวงว่าชาวญี่ปุ่นจะเข้ามามีบทบาททางการเมืองภายในราชสำนักอยุธยา มากเกินไป จึงทรงขับไล่ชาวญี่ปุ่นออกจากอยุธยาจนเกือบหมดสิ้น

อย่างไรก็ตามจะพบว่าบทบาทของกรมอาสาญี่ปุ่นในสมัยอยุธยามีความโดดเด่น กว่ากรมอาสาชาวต่างชาติอื่น ๆ ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมอย่างที่ไม่เคยปรากฏ มาก่อนว่า จะมีชาวต่างชาติเข้ามาสะสมอำนาจและความมั่งคั่ง จนสามารถสร้างอำนาจ ต่อรองและสร้างแรงกดดันต่อชนชั้นปกครองอยุธยา มีบทบาทในการกำหนดตัวผู้ปกครอง อยุธยา หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองรูปแบบอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ของราชสำนักอยุธยา

ตัวอย่างที่เห็นชัดเจน คือ บทบาทของออกญาเสนาภิมุขหรือยามาตะ นางมาซะ ที่มีความสามารถพิเศษในการสั่งสมอำนาจ อิทธิพล และผลประโยชน์ไว้มากพอ จนถูกจับ ตามองว่าเป็นขุมกำลังสำคัญที่สามารถจะกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของอยุธยา ได้ วิธีการที่ออกญาเสนาภิมุขใช้ก็คือการต่อรองและการประสานประโยชน์ หากจำเป็น ก็อาจใช้กำลังในการแก้ปัญหา จนอาจกล่าวได้ว่ากรมอาสาญี่ปุ่นเป็นตัวแปรสำคัญของ การเมืองภายในสมัยอยุธยาตอนกลางอยู่ไม่น้อย

เอกสารอ้างอิง

- กรกิต ชุ่มกรานต์. (2547). ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในท่าเรือนานาชาติ
พระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2133-2231. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมศิลปากร. (2513). บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ
ในศตวรรษที่ 17 เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2548). รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลีต (วัน วลีต). กรุงเทพฯ
: กรมศิลปากร.
- ขจร สุขพานิช. (มกราคม-เมษายน 2521). การต่างประเทศในแผ่นดินพระเอกาทศรถ
วารสารประวัติศาสตร์. 3 (1), 77-92.
- จิตตมาศ ศรีวงศ์. (2561). บทบาทของชาวญี่ปุ่นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมถึงสมัย
สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2154-2199). บทความวิจัยตามหลักสูตร
ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. (2550). ข้อมูลและลำดับเหตุการณ์ความสัมพันธ์ไทย-
ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชะโตโกะ ทสึจิยะ. (2540). ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซาในความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต).จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ซาเตา, เซอร์เฮอร์เนสต์. (2524). ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 20 จดหมายเหตุเรื่อง
สัมพันธ์ไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยากับญี่ปุ่น. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพหลวงจินดาสหกิจ (ละม้าย ธนะศิริ) เมรุวัดธาตุทอง
พระโขนง กรุงเทพมหานคร 11 มกราคม 2524.

- ณัฐชนันท์ จันทคนธ์. (2519). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ พ.ศ.2480 ถึง พ.ศ.2483*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ถนนอม อาณามวัฒน์. (2542). *สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา วารสารประวัติศาสตร์*. ฉบับพิเศษ ปี พ.ศ. 2542 : 54-66.
- ทวี ธีระวงศ์เสรี. (2524). *สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2537). *การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ปิยนารถ บุนนาค. (2523). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยอยุธยา เอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์อยุธยา ณ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วันที่ 26-29 มกราคม พ.ศ. 2523*.
- พงศ์ธิดา เกษมสิน. (มกราคม 2528). “บทบาทของชาวญี่ปุ่นต่อการเมืองภายในอยุธยาช่วงกลาง” *วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 2 (1), 73-85.
- พลับพลึง คงชนะ. (2536). *หมู่บ้านญี่ปุ่นที่อยุธยา วารสารไทย-ญี่ปุ่นศึกษา*. 10 (1) : 50-69.
- พลับพลึง คงชนะ. (2551). *ยามาตะ นากามาสะที่อยุธยาและนครศรีธรรมราช ในเอกสารประกอบสัมมนาเรื่องโลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์*. ณ โรงแรมทวินโลตัส นครศรีธรรมราช 28-29 พฤศจิกายน 2551 : 1-18.
- พันจันทนุมาศ (เจิม). (2561). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)*. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา.
- พิสิทธิ์ กอบบุญ. (2562). “จดหมายเหตุฟาน ฟลีต : เรื่องเล่าของความเปลี่ยนแปลง” *วารสารวิชาการนวัตกรรมการสื่อสารสังคม*. 7(1) : 84-103.
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2536). *ขุนนางอยุธยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วรพร ภู่งศ์พันธ์. (2542). *ความเป็นสังคมนานาชาติของพระนครศรีอยุธยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึง ค.ศ. 1767*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2528). จดหมายเหตูปเตอร์ วิลเลียมสัน ฟลอริส (Peter Williamson Floris) : การใช้เอกสารต่างประเทศสอบวินิจัยพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขาเฉพาะรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ/อินทราชา/ทรงธรรม (ค.ศ. 1610-1628). (แปลโดย อนันต์ชัย เลหาะพันธ์.) *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 8 (1), 2528 : 5-30.
- ศุภรัตน์ ธาราศักดิ์. (2531). *สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สมจัย อนุมานราชชน. (2563). *การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพนรัตน์. (2558). *พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนตรวจสอบชำระจากเอกสารตัวเขียน*. (ศานติ ภักดีคำ, ผู้ตรวจสอบ). กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม. (2520). *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, (ผู้รวบรวมและเรียบเรียง). (2528). *380 ปี สัมพันธไมตรีญี่ปุ่น-ไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัท มังกรการพิมพ์และโฆษณา จำกัด.
- อารักษ์ ตียาภรณ์. (2529). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วารสารญี่ปุ่นศึกษา*. 3(4) : 20-25.

อิชิอิ โยเนะโอะ และ โยชิกาวะ โทชิฮารุ. (2542). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสายชล วรรณรัตน์, บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Dhiravat Na Pombejra. (1984). *A Political History of Siam under the Prasarthong Dynasty, 1629-1688*. Ph.D. Dissertation University of London.

Liem, Vu Due. (2011). “*Japanese Military Involvement in Ayutthaya, 1600-1630*”. Bangkok : Asian Research Center for Migration, Chulalongkorn University. Retrieved April, 20 2020, from <http://arcmthailand.com/document/documententer/janpnese%20military%20involvement%20ayuatthaya%201600%20%201630.pdf>.

Nishioka, Hideo. (1977). *A Chronological History Between Thailand and Japan*. Tokyo : Keio University Press.

Smith, George Vinal. (1974). *The Dutch East India Company in the Kingdom of Ayutthaya, 1604-1694*. Illinois : Northern Illinois University Press.

Yoko, Nagazumi. (1999). “*Ayutthaya and Japan : Embassies and Trade in the Seventeenth Century*”. in Form Japan to Arabia : Ayutthaya Maritime Relations with Asia. pp.89-103. Kennon Breazeale (ed.). Bangkok : The Foundation for the Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project.